

III

(Ettevalmistavad aktid)

EUROOPA MAJANDUS- JA SOTSIAALKOMITEE

TÄISKOGU 480. ISTUNGJÄRK 25. JA 26. APRILLIL 2012

Euroopa Majandus- ja Sotsiaalkomitee arvamus teemal „Ettepanek: Euroopa Parlamendi ja nõukogu määrus, millega kehtestatakse ühissätted ühisesse strateegilisse raamistikku kuuluvate fondide – Euroopa Regionaalarengu Fondi, Euroopa Sotsiaalfondi, Ühtekuuluvusfondi, Euroopa Maaelu Arengu Põllumajandusfondi ning Euroopa Merendus- ja Kalandusfondi – kohta, nähakse ette üldsätted Euroopa Regionaalarengu Fondi, Euroopa Sotsiaalfondi ja Ühtekuuluvusfondi kohta ning tunnistatakse kehtetuks nõukogu määrus (EÜ) nr 1083/2006”

(KOM(2011) 615 (lõplik))

(2012/C 191/06)

Raportöör: **Ioannis VARDAKASTANIS**

25. oktoobril 2011 otsustas Euroopa Parlament ja 27. oktoobril 2011 nõukogu vastavalt Euroopa Liidu toimimise lepingu artiklitele 177 ja 304 konsulteerida Euroopa Majandus- ja Sotsiaalkomiteega järgmises küsimuses:

„Ettepanek võtta vastu Euroopa Parlamendi ja nõukogu määrus, millega kehtestatakse ühissätted ühisesse strateegilisse raamistikku kuuluvate fondide – Euroopa Regionaalarengu Fondi, Euroopa Sotsiaalfondi, Ühtekuuluvusfondi, Maaelu Arengu Euroopa Põllumajandusfondi ja Euroopa Merendus- ja Kalandusfondi – kohta, nähakse ette üldsätted Euroopa Regionaalarengu Fondi, Euroopa Sotsiaalfondi ja Ühtekuuluvusfondi kohta ning tunnistatakse kehtetuks määrus (EÜ) nr 1083/2006”

COM(2011) 615 final – 2011/0276 (COD).

Asjaomase töö ettevalmistamise eest vastutav majandus- ja rahaliidu ning majandusliku ja sotsiaalse ühtekuuluvuse sektsioon võttis arvamuse vastu 3. aprillil 2012.

Euroopa Majandus- ja Sotsiaalkomitee võttis täiskogu 480. istungjärgul 25.–26. aprillil 2012 (25. aprilli 2012 istungil) vastu järgmise arvamuse. Poolt hääletas 162, vastuhääli oli 9 ja erapooletuks jäi 9.

1. Järeldused ja soovitused

1.1 Euroopa Majandus- ja Sotsiaalkomitee on seisukohal, et ELi praeguse majanduspoliitika eesmärgid (kokkuhoidlikkus, eelarve piiramine siseriiklikul tasandil, ELi eelarve piiramine, fiskaalkokkulepe, Euroopa Keskpanga piiramine jne) põhjustavad ettearvamatut mõju tagasilangust ajal, mil tegelikult on vaja vastupidist, st samaaegselt (kui mitte varem) tuleb julgemate ja tõhusamate ettepanekutega võtta samme **majanduskasvu ja tööhõive** toetamiseks. Märkimisväärse panuse selle eesmärgi saavutamiseks võiksid anda struktuurifondid (ning osaliselt ja

ajutiselt ühise põllumajanduspoliitika (ÜPP) struktuurifondid), nagu soovitati juba 30. jaanuaril 2012 toimunud tippkohtumisel, kuigi piiratud kujul.

1.2 Euroopa majanduskasvu plaan (nn uus kokkulepe) tuleks algatada suurte sihtprojektidega, millesse on kaasatud ELi majanduse elavdamiseks olulised sektorid. Sellist plaani võiks rahastada, võttes viivitamatult kasutusele perioodist 2007–2013 järelejäädud vahendeid, ning neile võiks nii kiiresti kui võimalik lisanduda piiratud ajaks osa 2014.–2020. aastaks kavandatud vahendeist. Euroopa Investeeringuspank (EIB) peaks sellist fondi toetama ja selle tegevust võimendama väärtpaberite emissiooni

kaudu⁽¹⁾ (uue määruse artikkel 87). Sellel oleks mitmekordistav mõju investeringutele, kuna see tõmbaks ligi väljast tulevat kapitali ning see avaldaks positiivset mõju euroala riigivõlale, mis muudaks euroala tugevamaks.

1.3 Komitee on sügavalt veendunud, et **partnerlus**, mis kaasab kõiki partnereid vastavalt ühissätete määruse artikli 5 lõikele 1 ELi ühtekuuluvuspoliitika raames elluviidavate projektide ettevalmistamise, teostamise ja järelhindamise, aitab otseselt kaasa selle edule. Komitee tervitab Euroopa Komisjoni ettepaneku artiklis 5 saavutatud edasiminekut, millega muudetakse horisontaalne partnerlussuhe kohustuslikuks; komitee tuletab meelde, et osalemine peaks olema tõeline fondide rakendamise igas etapis, hõlmates ka kõnealuseid partnereid, andes neile õiguse hääletada järelevalvekomisjonides. Sellel taustal leiab komitee, et ühissätete määruse artikkel 5 tuleks läbi vaadata ja uuesti sõnastada selliselt, et seal, eelkõige lõikes 2 sisalduvaid sätteid partnerluse kohta kohaldataks tõhusalt kõigil haldustasandil: riiklikul, piirkondlikul ja kohalikul.

1.3.1 Komitee soovib artiklis 5 mainitud käitumisjuhendi kehtestamisele kaasa aidata ning on sügavalt mures nõukogust tulevate signaalide üle, mille kohaselt tahavad liikmesriigid piirata partnerluse põhimõtte rakendamist, ning kutsub Euroopa Komisjoni ja Euroopa Parlamenti sellisele arengule vastu töötama. Käitumisjuhend peaks hõlmama valitsusväliste organisatsioonide, sealhulgas Euroopa Liidu toimimise lepingu artiklite 10 ja 19 mõttes haavatavate ühiskonnagruppide (nt naised, vanurid, noored, teatava seksuaalse sättumusega inimesed, puuetega inimesed, teatava usu järgijad ja etnilised vähemused) esindusorganisatsioonide selget kaasavat määratlust. Samuti tuleks käitumisjuhendis määrata kindlaks projektide ja programmide ellurakendamise reeglid, nõuda õigeaegset töötlemist ja sätestada kaebuste esitamise menetlus, võimaldades seega ühtekuuluvuspoliitika programmide tõhusat ja mittebürokratilist ellurakendamist ja kasutamist. Komitee leiab, et täiendavaid, liikmesriikide kasutatavaid heakskiidukriteeriume tuleks esmalt avalikult kontrollida, et vältida bürokraatia lisandumist (ja liigpüüdlitku rakendamist riigi tasandil).

1.4 Komitee pooldab eel- ja järel**tingimuste** suuremat kasutamist ELi struktuurifondides, eesmärgiga saavutada sihipärasemaid ja tegelikke, jätkusuutlikke tulemusi; samas avaldab komitee vastuseisu makromajanduslikule tingimuslikkusele, kuna sellega karistatakse piirkondi ja kodanikke, kes ei ole süüdi riiklikul või Euroopa tasandil vastu võetud makromajanduslikes otsustes.

1.5 Komitee tunnustab Euroopa Komisjoni jõupingutusi **menetluste lihtsustamiseks**, ent peab neid ebapiisavaks. Need on endiselt liiga keerukad. Nii riigisiseste kui ka ELi asutuste

liigne rõhuasetus auditeerimisele ja menetlustele takistab endiselt VKEde ja valitsusväliste organisatsioonide lihtsat juurdepääsu ELi rahastamisele. Bürokratiat tuleb vähendada – eelkõige riikides, kus föderaalstruktuuri tõttu moodustuvad erinevad bürokraatiatasandid.

1.6 Komitee pakub kaalumiseks välja idee rajada toetusesaajate jaoks „ühe akna süsteem”, et muuta ühtekuuluvuspoliitika toetusesaajaga rohkem arvestavaks (kliendipõhine lähenemine). Komitee on samuti seisukohal, et künnis, millest allapoole jäävaid projekte vastavalt artiklile 140 ei auditeerita üle ühe korra, tuleb tõsta 250 000 eurole. Seda summat tuleks reeglite jätkuva lihtsustamise huvides kohaldada selliste projektide rahastamise ühendusepoolse osise suhtes.

1.7 Komitee tervitab Euroopa Komisjoni ettepanekut kasutada **temaatilist kontsentreerumist** jõupingutuste killustatuse vähendamise vahendina; sellega seoses ergutab komitee tihedalt koordineerima jõupingutused erinevate struktuurifondide vahel, et luua ühtne ja ühendatud ühtekuuluvuspoliitika, mis võib suuresti kaasa aidata strateegia „Euroopa 2020” eesmärkide saavutamisele. Komitee arvates peaks (1) juurdepääsu parandamisest ja (2) sidusrühmade (partnerid vastavalt ühissätete määruse artikli 5 lõikele 1) suutlikkuse suurendamisest ühtekuuluvuspoliitikas saama konkreetseid temaatilisi valdkonnad.

1.8 Komitee kordab ühissätete määruse artikli 7 muutmise olulisust, selleks et integreerida sinna juurdepääs fondidele ja **puuetega inimeste juurdepääs** vastavalt Ühinenud Rahvaste Organisatsiooni puuetega inimeste õiguste konventsioonile.

1.9 Komitee toonitab **suutlikkuse suurendamise** olulisust ühissätete määruse artikli 5 lõikele 1 vastavate partnerite jaoks ning kutsub üles lisama artiklisse 2 suutlikkuse suurendamise mõiste. Suutlikkuse suurendamist tuleks käsitada ühissätete määruse artikli 5 lõikele 1 vastavate partnerite osaluse parandamisena struktuurifondide ettevalmistamise, ellurakendamise ja järelevalve kõikides etappides.

1.10 Komitee kutsub Euroopa Komisjoni üles esitama **ühist strateegilist raamistikku**, et võimaldada ELi institutsioonidel ja poliitilistel organitel osaleda selle läbirääkimistel ja vastuvõtmises.

1.11 Komitee soovib selgitada **sotsiaalmajanduses** osalejate osalemist eri fondide eesmärkide täitmisel.

1.12 Komitee arvates ei tohiks tingimuslikkus õhnestada struktuurimeetmete **paindlikkust**, kuna ükski lahendus ei sobi kõigile piirkondadele, ent samas tuleb säilitada ühine eesmärk suurendada ühtekuuluvust ühiste eeskirjade kaudu.

(¹) Lähemate üksikasjade kohta vt Euroopa Majandus- ja Sotsiaalkomitee arvamused teemal „Majanduskasvu elavdamine”, ELT C 143, 22.05.2012, lk. 10), ja „Ühtekuuluvusfond”, (Vt käesoleva Euroopa Liidu Teataja lk 38).

1.13 Komitee avaldab tugevat toetust ettepanekule, et vähemalt 20 % kõigist ESFi riiklikest assigneeringutest oleksid suunatud sotsiaalsele kaasatusele ja vaesuse vastu võitlemisele.

1.14 Komitee tervitab jõupingutusi rohkem tulemustele orienteeritud ühissätete määruse koostamiseks ja leiab, et ainult makromajanduslikel näitajatel põhinevad **näitajad** (nt SKP) on ühtekuuluvuse taseme kindlaks määramiseks ilmselgelt ebapiisavad.

1.15 Komitee kutsub üles tugevdama ühissätete määruse artiklis 51 ühissätete määruse artikli 5 lõikele 1 vastavate partnerite suutlikkust. Kõnealuste partnerite kaasamine sellesse protsessi, mis koosneb toetusest, uuringutest, hindamistest, eksperdiabist kõrvuti muude, **tehnilise abi** raames toetatavate meetmetega, toob kaasa kõigi partnerite mõtestatuma osalemise struktuurifondides ja nende osalemissuutlikkuse paranemise ning aitab lõpptulemusena kaasa ühtekuuluvuspoliitika edukale ellurakendamisele. Komitee kahetseb, et on tehtud ettepanek välistada rakenduskavades tehniline abi keskkonnaalaste tegevuste, võrdsete võimaluste ja sugudevahelise võrdsuse puhul. Selline välistamine tuleks artiklist 87 välja jätta.

1.16 Komitee on veendunud, et olemaolevaid piiratud vahendeid tuleks aruka **finantskorralduse** kaudu kasutada parimal võimalikul viisil ning et igast ühtekuuluvuse rahastamiseks eraldatud eurost tuleks üritada saada maksimaalset kasu. Komitee rõhutab, kui oluline on eri struktuurifondide tegevuse hoolikas koordineerimine, samuti vajadust vaadata läbi kaasfinantseerimismäärad, et need peegeldaksid paremini toetusesaajate vajadusi praeguse kriisi ajal.

1.17 Vastavalt Euroopa Liidu toimimise lepingu artiklile 174 on ühtekuuluvuspoliitika ELi tegevuses kesksel kohal, viies majandusliku, sotsiaalse ja territoriaalse ühtekuuluvuse tugevdamiseni. Liikmesriikide jaoks, kelle SKP keskmine kasv ajavahemikul 2007–2009 on olnud negatiivne ja kes on näidanud toetusvahendite head kasutusmäära käimasoleval perioodil, seatakse eraldiste ülempiir vähemalt käimasoleva perioodi tasemele. Ühtekuuluvuspoliitika ülemmäära ei kohaldata kalandusega maaelu arengu fondile.

2. Kriisist põhjustatud väljakutse ELi jaoks: uued struktuurifondid väljakutseterohkeks ajaks

2.1 Töötuse määr ELis on majanduskriisi tõttu tõusnud 10,3%-ni (sh enam kui viis miljonit noort – nn kadunud põlvkond) ning osas ELi riikides on sotsiaalse tõrjutuse riskiga inimeste osakaal suurenenud enam kui 4 % ja suures materiaalses puuduses elavate inimeste osakaal 3 %.

2.2 Hoolimata pingutustest, mida ELi ühtekuuluvus-, maaelu arengu ja kalanduspoliitikas on siiani tehtud, on piirkondadevaheline ebavõrdsus jälle suurenemas. Viienda ühtekuuluvusaruande kohaselt on ebavõrdsus üldiselt ning eelkõige

riikidesisene ebavõrdsus (pealinnad muutuvad rikkamaks / vähemarenenud piirkonnad vaesemaks) suurenenud – ning seda mõnel juhul üsna märkimisväärselt. Aruanne näitab ka olulisi lahknevusi linnade ja maapiirkondade arengutasemes (?).

2.3 30. jaanuari 2012 tippkohtumisel kokkulepitu alusel palub komitee komisjoni ja nõukogu võtta vastu erimenetlus, millega peatatakse 5 aastaks praeguse korra kehtivus, selleks et võimaldada fondide kohest ja kiirendatud kasutamist ja kõrvaldada ebavajalikud takistused ja halduslik kaalutusõigus. See oleks eriti soodne VKEdele, kes osalevad tootmise uuendamises ja täiustamises, ning noori hõlmavatele projektidele.

2.4 Ühtekuuluvuspoliitika on ELi tegevuses kesksel kohal; vastavalt Euroopa Liidu toimimise lepingu artiklile 174 töötab liit välja ja rakendab meetmeid majandusliku, sotsiaalse ja territoriaalse ühtekuuluvuse tugevdamiseks. Iseäranis taotleb liit eri regioonide arengutaseme ühtlustamist ning mahajäämuse vähendamist kõige ebasoodsamates piirkondades.

2.5 Austades eelöeldut, rõhutab komitee, et liikmesriikide jaoks, kelle SKP keskmine kasv ajavahemikul 2007–2009 on olnud negatiivne ja kes on näidanud toetusvahendite head kasutusmäära käimasoleval perioodil, seatakse eraldiste ülempiir vähemalt käimasoleva perioodi tasemele. Ühtekuuluvuspoliitika ülemmäära ei kohaldata kalandus- ja maaelu arengu fondile

2.6 Komitee on pannud suurt rõhku struktuurifondide integreerimisele strateegiasse „Euroopa 2020”. Seetõttu peaksid selle eesmärgid ja sihid olema ranges kooskõlas ühtekuuluvuspoliitikaga⁽³⁾ ning sisaldama selgemat ja paremini nähtavat viidet sellele, kuidas tulevased struktuurifondid aitavad kaasa strateegia „Euroopa 2020” juhtalgatustes kehtestatud eesmärkide saavutamisele. Need tuleb lähemas tulevikus läbi vaadata, kui EL tahab neid sügava kriisi kontekstis täita.

2.7 Mitmes komitee arvamuses⁽⁴⁾ on rõhutatud asjaolu, et struktuurifondide eesmärgid on laiemad kui strateegia „Euroopa 2020” eesmärgid. Seega peaksid struktuurifondid olema mehhanismiks, mis aitab tagada, et ELi majandus tugevdab ELi tööhõive- ja hariduspoliitikat oma inimkapitali ja investeringute säilitamiseks ja tugevdamiseks, mida on vaja majanduskasvu, tööhõive ja sotsiaalse kaasatuse tagamiseks. See peaks kaasa aitama muude ELi strateegiate ja poliitikate, muu hulgas naiste ja meeste võrdõiguslikkuse strateegia 2010–2015, väikeettevõtlusalgatuse, Euroopa energiastrateegia, Euroopa puuetega

⁽²⁾ Vt Euroopa Majandus- ja Sotsiaalkomitee arvamus teemal „Suurlinna- ja linnapiirkonnad: Euroopa 2020. aasta strateegia” ELT C 376/02, 22.12.2011, lk 7, ja „Põllumajandus ja käsitööndus”, ELT C 143, 22.05.2012, lk. 35.

⁽³⁾ Vt Euroopa Majandus- ja Sotsiaalkomitee arvamus teemal „Viies ühtekuuluvusaruanne”, ELT C 248/12, 25.8.2011, lk 68, „Ühtekuuluvuspoliitika roll ja prioriteedid ELi 2020. aasta strateegias”, ELT C 248/01, 25.8.2011, lk 1, ja „Suurlinna- ja linnapiirkonnad: Euroopa 2020. aasta strateegia”, ELT C 376/02, 22.12.2011, lk 7.

⁽⁴⁾ „Regionaalpoliitika ja arukas majanduskasv”, ELT C 318/13, 29.10.2011, lk 82, ja „Viies ühtekuuluvusaruanne”, ELT C 248/12, 25.8.2011, lk 68.

inimeste strateegia 2010–2020, romasid käsitlevate riiklike strateegiatega ELi raamistiku ja säästva arengu strateegia saavutamisele.

2.8 Komitee on sügavalt mures kriisi mõju pärast ja arvab, et struktuurifondid saavad kriisist väljumisele kaasa aidata eeldusel, et läbi vaadatakse ELi majanduse juhtimine, mis ei aita praegu kaasa majanduskasvu, tööhõive ja sotsiaalsele kaasatuse saavutamisele; rõhutab, et makromajandusliku stabiilsuse eesmärgil võetavad kokkuvõttevad meetmed ei tohiks õhustada ELis suurema ühtekuuluvuse saavutamiseks tehtavaid jõupingutusi; struktuurilised sekkumised peaksid andma tulemusi majanduskasvu, sotsiaalse kaasatuse ja suurema tööhõive alal.

2.9 Majanduskriisi tõsidust rõhutab asjaolu, et komisjoni praegu struktuurifondidele kavandatud summa (376 miljardit eurot) 2014.–2020. aastaks ei ole piisav, et edendada majanduslikku, sotsiaalset ja territoriaalset ühtekuuluvust ELis. Seetõttu kutsub komitee Euroopa Komisjoni ja Euroopa Parlamenti uuesti kaaluma praegust ettepanekut struktuurifondide kohta mitmeaastases finantsraamistikus ja kutsub institutsioone üles suunama Euroopa Liidu vahendeid vähemarenenud piirkondadele ning mitte suurendama bürokraatiat ja killustatust.

2.10 Kriis ei tohiks takistada ELi kinni pidamast oma rahvusvahelistest kohustustest ja konventsioonidest, nt Ühinenud Rahvaste Organisatsiooni kliimamuutuste raamkonventsioonist ja Ühinenud Rahvaste Organisatsiooni puuetega inimeste õiguste konventsioonist.

3. Tõhusad struktuurifondid nõuavad usaldusväärseid põhimõtteid

3.1 Strateegiline kavandamine

3.1.1 Komitee arvates on ühine strateegiline raamistik peamine areng, mis tagab selle, et eri struktuurifondide meetmed ühtekuuluvuspoliitika ellurakendamiseks on paremini koordineeritud.

3.1.2 Komitee tervitab ühist strateegilist raamistikku, kuid kutsub üles lähenemisviisile, mis arvestab toetusesaajat. Praegu puutuvad võimalikud toetusesaajad toetuste taotlemisel kokku erinevate menetlustega (nt erinevused ERFi ja EAFRD vahel), mis toob endaga kaasa võimalike toetusesaajate administratiivse koormamise. Praegu kavandatav ühine strateegiline raamistik on vaid halduskriteeriumite kogum, ent toetusesaajatele mõeldud ühe akna süsteemi idee puudub endiselt. Ühise strateegilise raamistikuga tuleks tagada ka selge dokumentatsioon ja kõigis liikmesriikides kohaldatavate eeskirjade ühtne tõlgendus. Viimasega tagataks, et ühisest strateegilisest raamistikust saab instrument, millega suurendatakse fondide kasutamise tõhusust, aga ei lisata halduskoormust.

3.1.3 Komitee arvates peaks ühine strateegiline raamistik esitama strateegia „Euroopa 2020” eesmärkidest tulenevate investeerimisprioriteetide üksikasjad ning peaks selgitama eelkõige kanaleid, mille kaudu oleks võimalik saavutada tööturust kõige kaugemal olevate inimeste, sealhulgas naiste, noorte, sisserändajate, vanemate inimeste ja puuetega inimeste sotsiaalne kaasamine.

3.1.4 Lisaks leiab komitee, et ühises strateegilises raamistikus tuleks kokku leppida kõigi ELi institutsioonide ja nõuandeorganite osalusel, et tagada kõigi maksimaalne isevastutus.

3.1.5 Kõigi partnerluslepingute kaasamine on tervitatav, et tagada ühiste ELi, riiklike ja piirkondlike eesmärkide täitmine.

3.1.6 Komitee kutsub üles siduma iga partnerluslepingu ja selle kava riiklike reformikavadega. Riiklikud reformikavad peaksid peegeldama kõiki strateegias „Euroopa 2020” püstitatud eesmärke, nagu ka muid rahvusvahelisi kohustusi ja konventsioone, nt Ühinenud Rahvaste Organisatsiooni kliimamuutuste raamkonventsiooni ja Ühinenud Rahvaste Organisatsiooni puuetega inimeste õiguste konventsiooni.

3.1.7 Ühissätete määruse artikli 5 lõikele 1 vastavate partnerite kaasamine partnerluslepingute koostamisse ja vastuvõtmisse, sealhulgas partnerluslepingute kavandatavad muudatused (artikkel 15) on struktuurifondide edukuse kõige olulisem element, mistõttu tuleks kavandatud ühissätete määrust vastavalt muuta.

3.1.8 Komitee soovib, et kavandatud ühissätete määruse artiklit 14 muudetakse Euroopa Liidu toimimise lepingu artiklite 10 ja 19 valguses, et lisada selle lõikesse c vastavad viited haavatavatele ühiskonnagruppidele (nt naised, vanurid, noored, teatava seksuaalse sättumusega inimesed, puuetega inimesed, teatava usu järgijad ja etnilised vähemused).

3.2 Teemaatiline kontsentreerumine ja lihtsustamine

3.2.1 Komitee tervitab kavandatud ühissätete määrust, milles on visandatud struktuurifondide suhtes kohaldatavad ühised eeskirjad; see annab ELi ühtekuuluvuspoliitikale ühise ELi perspektiivi ja rohkem sidusust ning tõhusust.

3.2.2 Komitee tervitab 11 teemaatilist valdkonda. Siiski tuleks komitee arvates lisada ka muud teemaatilised valdkonnad, nagu (1) juurdepääsu parandamine ja (2) sidusrühmade (partnerid vastavalt ühissätete määruse artikli 5 lõikele 1) suutlikkuse suurendamine ühtekuuluvuspoliitikas. Komitee kutsub üles lisama need kavandatud ühissätete määruse artiklisse 9.

3.2.3 Komitee rõhutab, et kõik riigid peaksid sünergia ning sidusama ja kaasavama majanduskasvu tagamiseks keskenduma ühissätete määramises kindlaks määratud valdkondadele.

3.2.4 Komitee tuletab meelde, et on avaldanud poolehoidu haldus-, arvepidamise ja auditeerimise korra lihtsustamisele – „lihtsustamisest peaks saama ühtekuuluvuspoliitika peamine eesmärk”⁽⁵⁾ –, ning tervitab seetõttu praeguse ettepanekuga tehtud jõupingutusi selle põhimõtte kaasamiseks. Vaja on vältida

⁽⁵⁾ Euroopa Majandus- ja Sotsiaalkomitee arvamus teemal „Viies ühtekuuluvusaruanne”, ELT C 248/12, 25.8.2011, lk 68, ja „Tõhus partnerlus ühtekuuluvuspoliitikas”, ELT C 44/01, 11.2.2011, lk 1.

liigset bürokraatiat ning tuleks teha rohkem jõupingutusi, et lõplikud toetusesaajad saaksid meetmetest kasu. Lihtsustamise tulemusena peaks abikõlblikkuses, auditeerimises, maksetes ja IKT kasutamises tekkima rohkem selgust. See hõlmab määruse teksti lihtsustamist ja artiklite arvu vähendamist.

3.2.5 100 000 euro künnis lihtsustatud reeglite rakendamiseks tuleb nende projektide puhul, mida vastavalt ühissätete määruse eelnõu artiklile 140 ei auditeerita üle ühe korra, tõsta rahastamise ühendusepoolse osise suhtes 250 000 eurole. Enamiku projektide eelarved ületavad liigse halduskoormuse tõttu määruses kavandatud rahastamissummat. Nimetatud uue künnise puhul võib lihtsustamisel olla positiivne mõju selle eeskirja rakendamisele üldiste toetuste mehhanismide suhtes.

3.2.6 Komitee pakub kaalumiseks välja idee rajada toetusesaajate jaoks „ühe akna süsteem”, et muuta ühtekuuluvuspoliitika toetusesaajaga rohkem arvestavaks (kliendipõhine lähenemine).

3.2.7 Erinevat tüüpi hüvitiste ja e-valitsemise kasutamine on samuti tervitatavad. Komitee rõhutab, kui oluline on tagada, et e-valitsemise kasutamine hõlmaks juurdepääsu kõigi inimeste, sealhulgas vanemate inimeste, etnilisse vähemusse kuuluvate inimeste ja puuetega inimeste jaoks.

3.3 Tulemusraamistik ja tingimuslikkus

3.3.1 Komitee arvates on tingimuslikkuse hõlmamine ühissätete määrusesse asjakohane mehhanism ühiste ELi eesmärkide tegeliku saavutamise tagamiseks.

3.3.2 Komitee tervitab eeltingimuste kasutamist, nagu komitee on seda oma varasemates arvamustes⁽⁶⁾ väljendanud, kuna leitakse, et see lähenemisviis aitab parandada ELi ühtekuuluvuspoliitika kulutuste kvaliteeti. Selline tingimuslikkus ei tohiks halduskoormust suurendada, vaid peaks tagama struktuurifondide sidusama ja tõhusama kasutamise.

3.3.3 Komitee ei nõustu siiski makromajandusliku tingimuslikkuse⁽⁷⁾ kui meetodi kasutamisega, kuna sellega „karistatakse” valesid osapooli. Komitee ei toeta järgmises, kuuendas majandusjuhtimispaketis mistahes sunnivahendite kasutamist ühtekuuluvuspoliitika kaudu (sealhulgas maksete peatamist). Makromajandusliku tingimuslikkuse valdkonnas võetavad mistahes meetmed ei tohiks avaldada mõju struktuurifondidest toetuse saajatele.

⁽⁶⁾ Euroopa Majandus- ja Sotsiaalkomitee arvamus teemal „Viies ühtekuuluvusaruanne”, ELT C 248/12, 25.8.2011, lk 68.

⁽⁷⁾ Euroopa Majandus- ja Sotsiaalkomitee arvamus teemal „Regionaalpoliitika ja arukas majanduskasv”, ELT C 318/13, 29.10.2011, lk 82.

3.3.4 Oluline on, et tulemuslikkuse hindamine hõlmaks osalemist ning ühissätete määruse artikli 5 lõikele 1 vastavate partnerite tunnustamist tõeliste osalejatena ühtekuuluvuspoliitika rakendamises.

3.4 Paindlikkus

3.4.1 Komitee arvates ei tohiks tingimuslikkuse põhimõtted õõnestada struktuurimeetmete paindlikkust, kuna ükski lahendus ei sobi kõigile piirkondadele.

3.4.2 Paindlikkus ei tohiks õõnestada kõikidele toetusesaajatele kohaldatavate ühiste eeskirjade abil taotletavaid ühiseid ühtekuuluvuse eesmärgi.

3.5 Mitmetasandiline valitsemine

3.5.1 Komitee tervitab mitmetasandilise valitsemise lähenemisviisi, kuna see tagab iverastutuse rahaliste vahendite ja sotsiaalse ühtekuuluvuse eesmärkide suhtes. Partnerid vastavalt ühissätete määruse artikli 5 lõikele 1 peaksid vastavalt artiklile 5 täielikult osalema fondide rakendamise kõigis etappides, sealhulgas kohalikul ja piirkondlikul tasandil. Komitee juhib taas tähelepanu territoriaalsete paktide varasemale tähtsusele kodanikuühiskonna kaasamisel.

3.5.2 Komitee rõhutab, kui oluline on tagada sünergia kõigi struktuurifondide abil loodud instrumentide vahel.

4. ELi ühtekuuluvuspoliitika põhimõtted vajavad ühtekuuluvuse tagamiseks asjakohaseid instrumente

4.1 Partnerlus kodanikuühiskonnaga – partnerlusleping

4.1.1 Komitee on toetanud partnerluse põhimõtte kohaldamist ühtekuuluvuspoliitikale⁽⁸⁾. Kõik asjakohased sidusrühmad peaksid olema esindatud partnerluslepingute ja tehnilise abi ettevalmistamisel.

4.1.2 Seetõttu toetab komitee tugevalt praeguse kavandatud ühissätete määruse artiklit 5 ning ettepanekut töötada välja ELi tasandi käitumisjuhend partnerluse kohta, mis hõlmaks ka erinevaid kohustusi ja õigusi seoses ühissätete määruse artikli 5 lõikele 1 vastavate eri partnerite osalemisega. Käitumisjuhendi koostamine peaks tagama kõnealuste partnerite täieliku osalemise.

4.1.3 Komitee rõhutab, et kodanikuühiskonna osalemist tuleks tagada ka võrdse juurdepääsuga rahastamisele ja selgelt kaasava määratluse kaudu. Tõkete tõttu, mida loovad kaasrahastamise kord, halduskoormus, riikide rakenduskavade ebakohased eesmärgid ja vähene kaasamine fondide järelevalvesse, puudub kodanikuühiskonnal sageli ligipääs fondidele.

⁽⁸⁾ Euroopa Majandus- ja Sotsiaalkomitee arvamus teemal „Tõhus partnerlus ühtekuuluvuspoliitikas”, ELT C 44/01, 11.02.2011, lk 1, ja „Viies ühtekuuluvusaruanne”, ELT C 248/12, 25.8.2011, lk 68.

4.1.4 Samuti tuleks käitumisjuhendis määrata kindlaks selged reeglid rakendamiseks, nõuda õigeaegset töötlemist ja sätestada kaebuste esitamise menetlus, võimaldades seega ühtekuuluvuspoliitika programmide tõhusat ja mittebürokratilist ellurakendamist ja kasutamist. Komitee leiab, et täiendavaid, liikmesriikide kasutatavaid heakskiidukriteeriume tuleks esmalt kontrollida, et vältida bürokraatia lisandumist (ja liigpüüdlitku rakendamist riigi tasandil).

4.1.5 Käitumisjuhendis tuleks selgelt kehtestada erinevad kohustused ja õigused seoses ühissätete määruse artikli 5 lõikele 1 vastavate eri partnerite osalemisega.

4.1.6 Sellega seoses pooldas komitee partnerluslepingut iga liikmesriigi ning selle piirkondade ja kodanikuühiskonna vahel⁽⁹⁾.

4.1.7 Komitee rõhutab vajadust luua ulatuslik partnerlus, mis peaks esindama suurt hulka erinevaid huve. Samuti tuleks luua selged viisid kõnealuste erinevate partnerite kohustuste ja funktsioonide kindlaks määramiseks.

4.1.8 Komitee kahetseb, et ühissätete määruuses ei sätestata Euroopa mehhanismi partnerluseks Euroopa partneritega vastavalt ühissätete määruse artikli 5 lõikele 1; seetõttu kutsub komitee lisama sellise mehhanismi kavandatud määruusesse.

4.1.9 Komitee tervitab Euroopa Komisjoni ettepanekut tugevdada ühenduse juhitud algatusi, mis põhinevad programmi LEADER kogemusel. Komitee kutsub tagama asjaomaste kodanikuühiskonna sidusrühmade esindatust programmi LEADER kohalikes algatusrühmades.

4.2 Järelevalvekomisjonid

4.2.1 Komitee toetab otsustavalt järelevalvekomisjonides hääletusõiguste andmist ühissätete määruse artikli 5 lõikele 1 vastavatele partneritele, nagu on sätestatud ühissätete määruse artiklis 42, ning rõhutab veelkord, kui oluline on tagada, et kõigil partneritel oleksid nendes komisjonides võrdsed õigused. Komitee on seisukohal, et kõik järelevalvemehhanismi osapooled tuleb kiiresti seada võrdsetesse tingimustesse, ja kutsub üles lisama ühisesse strateegilisse raamistikku konkreetsed juhised.

4.2.2 Komitee kordab, kui oluline on vahendite kasutamise usaldusväärne hindamine ja analüüs, ning rõhutab, et kõige olulisem on aru saada vahendite erinevast mõjust Euroopa piirkondi iseloomustavates erinevates kontekstides.

4.3 Tehniline abi

4.3.1 Komitee kutsub üles tugevdama ühissätete määruse artiklis 51 ühissätete määruse artikli 5 lõikele 1 vastavate partnerite suutlikkust. Kõnealuste partnerite kaasamine sellesse protsessi, mis koosneb toetusest, uuringutest, hindamistest, eksperdiabist kõrvuti muude, tehnilise abi raames toetatavate

meetmetega, toob kaasa kõigi partnerite mõtestatuma osalemise struktuurifondides ja nende osalemissuutlikkuse paranemise. Komitee arvates peaks see olema osalemise eeltingimuseks.

4.3.2 Komitee kahetseb, et on tehtud ettepanek välistada rakenduskavades tehniline abi keskkonnaalaste tegevuste, võrdsete võimaluste ja sugudevahelise võrdsuse puhul. Selline välistamine tuleks artiklist 87 välja jätta.

4.3.3 Komitee juhib tähelepanu sellele, et Euroopa Sotsiaalfond on artikli 5 lõikele 1 vastavate partnerite osalemise jaoks tehnilise abi kasutamise osas kaugemale jõudnud. Komitee kutsub üles rakendama partnerluse põhimõtet kõikide struktuurifondide puhul võrdselt.

4.4 Suutlikkuse suurendamine

4.4.1 Komitee kutsub üles lisama suutlikkuse suurendamise määratluse artiklisse 2. Seda tuleks käsitada ühissätete määruse artikli 5 lõikele 1 vastavate partnerite osaluse parandamisena struktuurifondide ettevalmistamise, ellurakendamise ja järelevalve kõikides etappides, sealhulgas muu hulgas koolitused, tehnilises abis osamine, haavatavate ühiskonnagruppide esindusorganisatsioonide kaasamine, toetus fondide ellurakendamisel. See tuleks lisada ka ühisesse strateegilisse raamistikku.

4.4.2 Ühissätete määruse artikli 5 lõikele 1 vastavate partnerite suutlikkus peaks hõlmama ka juurdepääsu vahenditele, nagu on ette nähtud ühissätete määruse artiklis 87. Komitee kahetseb, et mittediskrimineerivat juurdepääsu vahenditele ei ole lisatud selle artiklisse 7.

4.5 Mittediskrimineerimine ja juurdepääs vahenditele

4.5.1 Komitee tervitab mittediskrimineerimise lisamist praegusesse kavandatud ühissätete määruusesse. Kuid kahetsusväärne on asjaolu, et praeguse üldmääruse artiklis 16 olevat puuetega inimestele juurdepääsetavuse põhimõtet ei ole säilitatud kavandatud tulevases ühissätete määruuses.

4.5.2 Taotlejatel, toetusesaajatel ja partneritel peaksid olema kohustuslikult kehtivad õigused liikmesriikide asutuste suhtes, samuti õigus kasutada vastuväidete esitamiseks kaebuste esitamise mehhanismi.

4.5.3 Komitee tuletab meelde, et juurdepääs vahenditele nõuab jõupingutusi ühissätete määruse artikli 5 lõikele 1 vastavate partnerite suutlikkuse suurendamisel ning üldiste toetuste mehhanismide ulatuslikku kasutamist. Komitee kordab taas, et Euroopa Komisjoni koordineeritud koolitus võib juurdepääsu vahenditele oluliselt lihtsustada.

4.6 Toetus sotsiaalrajandusele

4.6.1 Komitee tervitab seoses sotsiaalrajanduses osalejatega kavandatud sätteid ning soovib selgitada nende osalemist struktuurifondide eesmärkides. Need sätted ei tohiks piirata sotsiaalrajanduses osalejate osalemist sotsiaalse kaasatuse programmidega, vaid peaksid neid kaasama ka kõigi fondide

⁽⁹⁾ Euroopa Majandus- ja Sotsiaalkomitee arvamus teemal „Viies ühtekuuluvusaruanne“, ELT C 248/12, 25.8.2011, lk 68, punktid 2.1.6, 6.1 ja 6.2.

muudesse olulistesse prioriteetidesse, nt tööhõive edendamine, võitlus vaesuse vastu ning haridustaseme parandamine, ettevõtete loomine, ettevõtetus, ettevõtete konkurentsivõime ja ettevõtluse toetamine, kohalik areng, teadustegevus ja innovatsioon, koolitus ja haridus.

4.7 Mitme fondi põhimõte (multifond) – finantskorraldus

4.7.1 Komitee tervitab võimalust kombineerida fonde, et saavutada fondide rakendamisel paremaid tulemusi.

4.7.2 Komitee usub, et struktuurifondidel peaks olema võimendav mõju, et edendada seda mõju kohalikul tasandil; komitee soovib reserveerida sobiv osa vahenditest segafondidele, mis suudavad mobiliseerida kohalikke siseressursse erinevate kestvate kohalike rahastamisvahendite loomiseks, tagades ka ELi sekkumise jätkusuutlikkuse.

4.7.3 Komitee on veendunud, et finantskorraldust kasutades tuleks olemaolevaid piiratud vahendeid kasutada parimal võimalikul viisil ning et igast ühtekuuluvuse rahastamiseks eraldatud eurost tuleks üritada saada maksimaalset kasu. Strateegia „Euroopa 2020” projektivõlakirju tuleks paremini ära kasutada. Komitee soovib põhjalikult uurida võimalust kasutada tulevase sihtotstarbelisi struktuurifonde ning 2007–2013 programmiperioodist kasutamata jäänud vahendeid puhvertagatisena, et edasi laenata EIP tagasimakstavaid laene, tehes need vahendid kättesaadavaks VKEdele ja äriühingutele, eesmärgiga anda kohe Euroopa majandusele tuge. Sellest aspektist tuleks uurida ka käibefonde ja mikrokrediite.

4.8 Eraldamine

4.8.1 Komitee avaldab tugevat toetust ettepanekule, et vähemalt 20 % kõigist ESFi riiklikest assigneeringutest oleksid suunatud sotsiaalsele kaasamisele ja vaesuse vastu võitlemisele. Komitee on selle eesmärgi vähendamise vastu. Praegust majanduskriisi silmas pidades on oluline tagada, et sotsiaalne Euroopa oleks kodanikele nähtav. Eelkõige sotsiaalasutused mängivad nende eesmärkide täitmisel olulist osa ja annavad märkimisväärse panuse eriti mõjutatud ühiskonnagruppide kaasamisse ühiskonda ja tööturule.

4.8.2 Komitee soovib jääda praeguse tava juurde rahastada transpordiprojekte eraldi eelarverealet. Ühtekuuluvusfondi vahendite sihtotstarbeline eraldamine, nagu pakkus välja Euroopa Komisjon, tähendaks ühtekuuluvuse valdkonnas kasutada olevate vahendite vähenemist.

4.9 Kaasrahastamise määrad

4.9.1 Kaasrahastamise eeskirju tuleks muuta vastavalt olukorrale⁽¹⁰⁾. Arvestada tuleks erinevate toetusesaajate kasutamissuutlikkust.

4.9.2 Komitee toetab komisjoni juba 2011. aastal esitatud ettepanekut suurendada finantsraskustes olevate liikmesriikide

puhul kaasrahastamise määra maksimaalselt 95 %-ni⁽¹¹⁾, mis taasesitati ühissätete määruuses. Komitee leiab, et kaasrahastamise võimalust tuleb pakkuda ka kohalikele asutustele, kellel puudub juurdepääs laenudele, kuna neil puudub oma sõltumatu eelarve, mistõttu nad ei saa pakkuda omaosalust.

4.9.3 Komitee toetab ideed, et projektidel, mis on suunatud haavatavate ja tõrjutuse riskiga ühiskonnagruppide vajadustele, peaksid olema kõrgemad kaasrahastamise määrad. Kokkuhoi-meetmetest tulenevate eelarvekärbete üha kasvavat ohtu riiklikele sotsiaalpoliitikatele arvesse võttes peaks nimetatud määr olema 100 % liikmesriikide puhul, mida majanduskriis on kõige rängemalt tabanud.

4.10 Teadlikkuse tõstmine

4.10.1 Komitee rõhutab vajadust teadlikkuse tõstmise strateegiate järele seoses ühissätete määruuse nõuete ja peamiste kehtestatud põhimõtete ja mehhanismide tähendusega.

4.10.2 Tehnilist abi ja muid vahendeid tuleks kasutada selleks, et tagada, et kõikidel protsessi osalistel (sealhulgas eelkõige partnerid vastavalt ühissätete määruuse artikli 5 lõikele 1) korraldusasutustest projektide rakendajateni oleks piisavalt teadmisi käesoleva määruusega taotletud peamistest elementidest.

4.11 Sotsiaalelamumajandus

4.11.1 Komitee juhib tähelepanu sellele, kui oluline on kaasata sotsiaalelamumajandus ühissätete määruusesse ning kuidas see valdkond saaks kasu selgema määratluse esitamisest käesolevale määruusele lisatud ühises strateegilises raamistikus.

4.12 Makropiirkondlikud strateegiad – linnapoliitika

4.12.1 Komitee toetab sellist lähenemisviisi, millega nähakse ette makropiirkondlike koostööstrateegiate rolli suurendamine ühtekuuluvuspoliitikas. Makropiirkondade vahelisel koostööl on suur potentsiaal tagada nendes piirkondadesse investeeritud raha otstarbekam kasutamine.

4.12.2 Komitee toetab suuremat reageerimist linnapiirkondade vajadustele: 5 % ERFi rahalistest vahenditest on kavandatud linnapiirkondade arendamiseks ja linnaarengu platvormi rajamiseks⁽¹²⁾.

4.12.3 Linnastrateegiad peaksid keskenduma suurema jätkusuutlikkusega keskkonnale, tagades parema liikuvuse kõigile kodanikele, kodanikusõbraliku keskkonna ja keskkonnasõbralikud linnastrateegiad, eelkõige vanemate, piiratud liikumisvõimega ja puudega inimeste jaoks.

4.12.4 Komitee rõhutab ESPONi teostatud teadus- ja arendustegevuse olulisust Euroopa ruumiplaneerimise valdkonnas.

⁽¹⁰⁾ Euroopa Majandus- ja Sotsiaalkomitee arvamused teemal „Viies ühtekuuluvusaruanne”, ELT C 248/12, 25.8.2011, lk 68, punktid 2.2.1 ja 6.10.

⁽¹¹⁾ Euroopa Majandus- ja Sotsiaalkomitee arvamused, ELT C 24, 28.1.2012: 2012/C/24/17, 2012/C/24/18 ja 2012/C/24/19.

⁽¹²⁾ Kooskõlas varasemate arvamustega, nt „Suurlinna- ja linnapiirkonnad: Euroopa 2020. aasta strateegia”, ELT 376/02, 22.12.2011, lk 7, ja „Ühtekuuluvuspoliitika roll ja prioriteetid ELi 2020. aasta strateegias”, ELT C 248/01, 25.8.2011, lk 1.

4.13 Näitajad

4.13.1 Komitee tervitab jõupingutusi rohkem tulemustele orienteeritud määruse koostamiseks. Tulemustele orienteeritud määrus nõuab usaldusväärseid näitajaid.

4.13.2 Komitee on veendunud, et ainult makromajanduslikel näitajatel põhinevad näitajad (nt SKP) on ühtekuuluvuse taseme kindlaks määramiseks ilmselgelt ebapiisavad. Ühtekuuluvuspoliitika tuleks kasutada muid näitajaid⁽¹³⁾. Mis tahes sellist tüüpi näitajate kasutamise puhul tuleks programmiperioodi keskel läbi viia vahehindamine.

4.13.3 Komitee soovib komisjonil suhtuda täie tõsidusega kohalikul ja ühenduse tasandil kindlaks määratud tulemuslikkuse näitajatesse ning parandada lisaks kvantitatiivsetele näitajatele ka kvalitatiivsete näitajate kasutamist, et parandada eelkõige programmide ja toimingute loodud kohaliku sotsiaalse lisaväärtuse mõõtmist.

4.13.4 Näitajad peaksid mõõtma pikaajalist mõju. Nende aluseks ei tohiks olla ainult kuludel ja tuludel põhinev lähene mine, vaid arvesse tuleks võtta ka muid sotsiaalseid kaalutlusi. Oluline on ühekuuluvuspoliitika kõigi osalejate koolitamine uute näitajate valdkonnas.

4.14 Geograafiline ulatus (artikkel 89)

4.14.1 Komitee nõuab, et struktuurifondide kaudu tehtavad sotsiaalne kaasamise, hariduse ja tööhõive meetmed hõlmaksid kõiki haavatavaid ühiskonnagruppe (nt naised, siserändajad ja puudega inimesed) ning et neid kavandataks ja rakendataks geograafilisest ulatusest sõltumatult.

4.15 Strateegilised edusammud

4.15.1 Komitee tuletab meelde, et eduaruanded peaksid sisaldama hinnangut selle kohta, millist edu on saavutatud meetmetega haavatavate ühiskonnagruppide kaasamiseks nendest tegevustest mõjutatud piirkondades.

4.15.2 Komitee leiab, et kavandatud ühissätete määruse artiklid 49 ja 101 peaksid sisaldama koos temaatiliste prioriteetide hinnanguga ka horisontaalsete prioriteetide hinnangut.

4.15.3 Artiklis 114 kehtestatud korraldusasutuste funktsioonid peaksid hõlmama tõrjutuse riskiga ühiskonnagruppidele jagatud teavet.

4.16 Ühised tegevuskavad

4.16.1 Komitee arvates peaksid ühised tegevuskavad selgelt kehtestama kõigi artikli 5 lõikes 1 viidatud partnerite osalemise.

4.16.2 Ühised tegevuskavad peaksid kaasama ka partnereid vastavalt ühissätete määruse artikli 5 lõikele 1 kui potentsiaalseid seda tüüpi meetmetest kasu saajaid.

5. Piiriülene koostöö

5.1 Komitee rõhutab vajadust täiendavalt toetada rakenduskavasid, millega edendatakse piiriülest koostööd kõigis fondides, kui vahendit Euroopa Komisjoni rolli tugevdamiseks kogemuste vahetamise ja asjakohaste algatuste rakendamise koordineerimise lihtsustamisel.

Brüssel, 25. aprill 2012

Euroopa Majandus- ja Sotsiaalkomitee
president
Staffan NILSSON

⁽¹³⁾ Gini koefitsienti on mainitud Euroopa Majandus- ja Sotsiaalkomitee arvamuses teemal „Neljas aruanne majandusliku ja sotsiaalse ühtekuuluvuse kohta“, ELT C 120/17, 16.5.2008, lk 73, ja arvamuses teemal „Viies ühtekuuluvusaruanne“, ELT C 248/12, 25.8.2011, lk 68.

Euroopa Majandus- ja Sotsiaalkomitee arvamus teemal „SKP täiendamine: kodanikuühiskonna kaasamine täiendavate näitajate valimisse“, (ELT-s veel avaldamata) punkt 1.5.1: „Sellega seoses on selge vajadus asendada majanduskasvu mõiste ühiskondade progressi mõistega, soodustades arutelu progressi peamise tähenduse teemal. Lisaks arengu mõiste ümber määratlemisele peaks see arutelu käsitlema ka poliitilise vastutuse aspekte. See uus lähenemine nõuab, et progressi moodustavad erinevad mõõdet määrataks kindlaks järgmiste tegurite alusel: i) rahvamajanduse arvepidamise süsteemi laiendamine keskkonna- ja sotsiaalküsimustele, ii) ühendnäitajate kasutamine, ning iii) peamiste näitajate loomine.“